

تدوین مدل گرایش به رفتار قلدری بر اساس جو عاطفی خانواده و الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی افکار خودآیند منفی در بین پسران نوجوان

نکار کیانیان^۱ و اعظم قویدل^{۲*}

^۱ کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی و روانشناسی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران

negarkia54@gmail.com

^۲ استادیار، گروه علوم تربیتی و روانشناسی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران (نویسنده مسئول)

azam.ghavidel@iauh.ac.ir

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف تدوین مدل گرایش به رفتار قلدری بر اساس جو عاطفی خانواده و الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی افکار خودآیند منفی در بین پسران نوجوان انجام شده است. روش: پژوهش حاضر بصورت توصیفی و با روش تحلیل مسیر اجرا شد و جامعه آماری آن متشکل بود از کلیه نوجوانان مشغول به تحصیل در مقطع متوسطه دوم شهر همدان در نیمسال دوم سال تحصیلی ۱۴۰۱-۰۲ به تعداد ۱۱۰ نفر. به منظور برآورد حجم نمونه از فرمول پیشنهادی قاعده تباچنیک و فیدل (۲۰۰۷) استفاده و تعداد نمونه ۱۱۰ نفر مشخص شد. داده‌های مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه‌های رفتار قلدری اسپلاگ و هولت (۲۰۰۱)، جو عاطفی خانواده هیل برن (۱۹۶۴)، الگوهای ارتباطی خانواده ریچی و فیتزپاتریک (۱۹۹۰) و افکار خودآیند منفی کندال و هولون (۱۹۸۰) گردآوری و با استفاده از روش تحلیل مسیر و توسط نرم افزار AMOS 23 تحلیل شد. یافته‌ها: نتایج برآورد مدل نشان داد جو عاطفی خانواده بر زد و خورد بصورت منفی ($p < 0,01$)، الگوی ارتباطی گفت و شنود بر قلدری بصورت منفی ($p < 0,01$)، الگوی ارتباطی هم‌نوایی بر زد و خورد بصورت مثبت ($p < 0,05$)، افکار خودآیند منفی بر زد و خورد ($p < 0,01$) و قلدری بصورت مثبت ($p < 0,05$) و الگوی ارتباطی گفت و شنود بر افکار خودآیند منفی بصورت منفی ($p < 0,01$) تاثیر دارد. همچنین الگوی ارتباطی هم‌نوایی بصورت غیرمستقیم هم بر قلدری و هم بر زد و خورد ($p < 0,01$) تاثیر مثبت دارد. نتیجه‌گیری: بر اساس یافته‌های این پژوهش می‌توان با بهبود جو عاطفی خانواده و اصلاح الگوی ارتباطی خانواده از گرایش نوجوانان به رفتار قلدری کاست.

کلیدواژه‌ها: گرایش به رفتار قلدری، جو عاطفی خانواده، الگوهای ارتباطی خانواده، افکار خودآیند منفی

۱- مقدمه

جامعه امروز را نوجوانی تشکیل می دهند که به دلیل ناتوانی در مقابله‌های روان شناختی با چالش‌های شخصی و تحصیلی، مسیر زندگی خود را تغییر داده و گام در راهی می گذارند که بیش از آن که راه نجات آنان از ناتوانی باشد، سیاه چاله‌ای است که تمام توانایی‌های آنان را فرو می خورد (گوزمان-هلست و بوس، ۲۰۲۱). با توجه به اینکه نوجوانی یک دوره بحرانی در زندگی است، الگوهای رفتاری مهم که می‌توانند بر سراسر زندگی فرد تاثیرگذار باشند، در این دوره شکل می‌گیرند و شیوع رفتارهای پرخطر در این دوران که به صورت پرخاشگری و یا قلدری در بیرون و احساس کم‌ارزشی در درون فرد بروز می‌کنند یکی از مهم‌ترین نگرانی‌های جامعه حاضر شناخته شده که توجه بسیاری از پژوهشگران را به خود جلب کرده است (محمدسعد، ال-داخنی و محمود، ۲۰۱۸). یکی از رفتارهای پرخطری که می‌تواند به طور جدی تهدید کننده سلامت کودکان و نوجوانان باشد، رفتار قلدری است. رفتار قلدری عبارت است از اقدامات مکرر و پرخاش‌های غیرقابل تحملی که سبب آسیب جسمی و روحی به قربانی مخصوصا در حالتی که توانایی فرد قلدر و قربانی برابر نیست، می‌شود (جانگرت، کاراتاش، لوتی و پرین، ۲۰۲۱). قلدری می‌تواند در هر کجا؛ در مدارس، در خانه، در محل کار، در فضاهای اجتماعی آنلاین، از طریق پیام‌های متنی و یا از طریق ایمیل رخ دهد. حتی می‌تواند در شکل‌های مختلفی مانند؛ قلدری‌های فیزیکی، کلامی، احساسی باشد و همچنین شامل پیام‌ها، اظهارات عمومی و رفتار آنلاین به منظور ایجاد ناراحتی یا آسیب رساند به فردی (سوء استفاده اینترنتی) باشد. اما مهم نیست که قلدری چگونه و به چه شکلی رخ دهد، نتایج آن یکسان است و برای فرد آزار دیده، درد، رنج و اضطراب و نگرانی زیاد به همراه دارد (هرست، ویدمان، ماهیوکس، ایوانس-پالسون، براسیلیرو و لپسی، ۲۰۲۵). رفتار قلدری می‌تواند شامل تحقیر، تهدید، بی‌احترامی، تحریک، خشونت، نادیده گرفتن و حتی تحریک به خودکشی باشد. برای جلوگیری از رفتار قلدری در نوجوانان، باید از ابتدای دوران کودکی، به بازیابی و تقویت مهارت‌های اجتماعی و احساسی کمک کرده و فرایند یادگیری این مهارت‌ها را ترویج داد. عوامل مختلفی می‌توانند باعث شروع و ادامه رفتار قلدری در نوجوانان شوند، از جمله مشکلات خانوادگی، فشار همسالان، ناکامی در محیط تحصیلی، افزایش استرس و اضطراب و نیز عدم توانایی در مدیریت احساسات که بررسی آن‌ها حائز اهمیت است (ایموتا، ستگ، هنری، رافمان، پیترسون و اسلاتر، ۲۰۲۶). در همین زمینه پژوهش انجام شده توسط چن، وانگ و چن^۷ (۲۰۲۱) یکی از عوامل مهم در بروز قلدری را ناشی از جو عاطفی خانواده می‌دانند.

جو عاطفی خانواده^۸ مجموعه‌ای از باورها، نگرش‌ها و برقراری روابط در فضای خانواده، امنیت، تشویق و تایید، کسب تجارب مشترک بین زوجین، والدین با فرزندان و فرزندان با یکدیگر می‌باشد (پالمار، فوستر، دیستفانو و ماستن؛ ۲۰۲۲). رفتارهای والدین و نوع ارتباطات عاطفی بین اعضای خانواده، تأثیر چشمگیری بر نگرش‌ها و رفتار کودکان دارد و می‌تواند جوی عاطفی مثبتی را در خانواده ایجاد کند. زمانی که والدین با فرزندان‌شان به صورت مهربانانه برخورد می‌کنند و به احساسات آن‌ها توجه می‌کنند، اعتماد به نفس فرزندان افزایش می‌یابد و آن‌ها بیشتر به رشد و توسعه‌ی خود علاقه مند می‌شوند. همچنین، در خانواده‌هایی که جو عاطفی مثبتی حاکم است، احتمال تجربه نارضایتی و تنش در خانواده کمتر است و فرزندان احساس امنیت بیشتری در محیط خانواده خود دارند، که این موضوع می‌تواند به افزایش عملکرد آن‌ها در زندگی کمک کند (اولوی و فلوری، ۲۰۲۱). برای پیشگیری از رفتار قلدری در نوجوانان، والدین باید با توجه به نیازهای عاطفی و روانی فرزندان خود،

1 Gizman-Holst & Bowes

2 Mhammad Saad, EL-Dakhakhny & Mahmoud

3 bullying behavior

4 Jungert, Karataş, Iotti & Perrin

5 Hurst, Widman, Maheux, Evans-Paulson, Brasileiro & Lipsey

6 Inuta, Song, Henry, Ruffman, Peterson & Slaughter

7 Chen, Wang & Chen

8 emotional family atmosphere

9 Palmer, Foster, Distefano & Masten

1 Oloye & Flouri

حمایت و عشق لازم را به آنها ارایه کنند و به آنها اعتماد کنند. همچنین، آموزش مهارت‌های ارتباطی، مدیریت احساسات و حل تعارض به طور مستقیم می‌تواند به کاهش رفتار قلدری در نوجوانان کمک کند. در نتیجه، جوعاطفی در خانواده بسیار مهم است و باید به عنوان یکی از راهکارهای پیشگیری و مداخله در رفتار قلدری در نوجوانان مورد توجه قرار گیرد (آپدیگراف و پرز-برنا، ۲۰۲۳).

از سوی دیگر، به دنبال جو عاطفی خانواده داشتن الگوهای ارتباطی خانواده از دیگر عوامل موثر در بروز رفتار قلدری در نوجوانان می‌تواند باشد. الگوهای ارتباطی خانواده؛ توصیف‌گر ایش خانواده‌ها جهت ایجاد روش‌های نسبتاً پایدار و قابل پیش-بینی برای برقراری ارتباط با یکدیگر است (واتس و هویک، ۲۰۲۱). دو بعد کلیدی از الگوهای ارتباطی خانواده عبارتند از: گفت و شنود^۴ و جهت‌گیری هم‌نواپی^۵ (بیون، اوربانوویچ و وحید، ۲۰۱۹). جهت‌گیری گفت و شنود به این معنی است که اعضای خانواده تعاملات مداوم و خودانگیخته‌ای با یکدیگر دارند، در حالی که جهت‌گیری هم‌نواپی به همگنی نگرش، ارزش‌ها و اعتقادات اعضای خانواده و همچنین اطاعت فرزندان از والدین و اعضای بزرگتر خانواده اشاره دارد (لی، استرجی-اپل و دیویس، ۲۰۲۱). خانواده به عنوان بستر اول و مهم‌تر رشد تربیت افراد، در شکل‌گیری شخصیت فرزندان بسیار حائز اهمیت است و تامین نیازهای اساسی در محیط خانوادگی گرم و ارضاء‌کننده صورت می‌گیرد (کامپتون و کریچ، ۲۰۱۹). همانطور که بررسی‌ها نشان می‌دهد، الگوهای ارتباطی منفی در خانواده می‌تواند به عنوان یکی از عوامل مؤثر در پیش‌آمدن رفتار قلدری در نوجوانان باشند. برای کاهش خطر رفتار قلدری در نوجوانان، خانواده‌ها باید به الگوهای ارتباطی خود توجه کنند و در صورت وجود الگوهای منفی، سعی کنند آنها را به الگوهای مثبت تبدیل کنند. آموزش مهارت‌های مدیریت احساسات و حل تعارض به طور مستقیم می‌تواند به کاهش رفتار قلدری در نوجوانان کمک کند. به این ترتیب، الگوهای ارتباطی خانواده بسیار مهم هستند و باید به عنوان یکی از راهکارهای پیشگیری و مداخله در رفتار قلدری در نوجوانان مورد توجه قرار گیرد (ژائو و ژائو، ۲۰۲۲).

علاوه بر تاثیر مستقیم ویژگی‌های خانوادگی موثر در بروز رفتارهای قلدری در نوجوانان، برخی از عوامل هستند که به عنوان ویژگی‌های فردی می‌توانند نقش واسطه‌ای در این روابط ایفا کنند که از جمله این ویژگی‌ها می‌توان به افکار خودآیند منفی اشاره کرد. افکار خودآیند منفی؛ افکاری ناخودآگاه، غیرمنطقی و آزار دهنده هستند که در پاسخ به حوادث روزمره رخ می‌دهند و سبب اختلالات اضطرابی می‌گردد (عرفان و زولکفی، ۲۰۲۱). این دسته از افکار بدون اراده فرد، خودبه‌خود و بدون این که خواسته شوند در ذهن فرد جاری می‌شود و فرد کمترین شک به حقانیت و وجود خارجی دانستنشان ندارد. همچنین افکار منفی باعث می‌شود که فرد همه‌چیز را منفی ببیند و احساس حقارت داشته باشد. از این رو، بسیار مهم است که افراد رایج‌ترین افکار خودآیند منفی خود را بشناسند چرا که بسیاری از آنها واکنش‌های فرد را تحت کنترل قرار داده و باعث افسردگی او می‌شود (لیدنر، کوتا، مارچالکو، زابو، کالزا-جانوسی و ریتلسدورف، ۲۰۲۲). افرادی که دچار افکار خودآیند منفی هستند ممکن است به سختی با شرایط زندگی مقابله کنند و به رفتارهای قلدرانه روی بیاورند. به عنوان نمونه، نوجوانی که احساس می‌کند که با هیچ کس نمی‌تواند ارتباط برقرار کند یا نمی‌تواند در درس‌ها موفق شود، نمی‌تواند به صورت مثبت با

1 Updegraff & Perez-Brena

2 family communication patterns

3 Wits & Hovick

4 conversation

5 compliance orientation

6 Even, Urbanovich & Vahid

7 Li, Sturge-Apple & Davies

8 Compton & Craig

9 Zhao & Zhao

1 negative automatic thoughts 0

1 Irfan & Zulkefly 1

1 Lindner, Kotta, Marschalko, Szabo, Kalcza-Janosi & Retelsdorf

این چالش‌ها مقابله کند. بنابراین، مهارت‌های مثبت فرآیند و درک نقش افکار خودآیند مثبت در افراد می‌تواند به عنوان یک راه حل موثر برای پیشگیری از رفتارهای قلدرانه و بهبود رفتارهای مثبت نوجوانان مورد استفاده قرار گیرد (جانسن، مین-گریمز، لافیت، آچترهوف، هاگیمان، هرمانس^۱ و همکاران، ۲۰۲۲).

در توضیح گرایش به رفتار قلدری بر اساس جو عاطفی خانواده و الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی افکار خودآیند منفی در بین پسران نوجوان می‌توان گفت، افرادی که در خانواده‌ای با جو عاطفی منفی و الگوهای ارتباطی منفی بزرگ شده‌اند، احتمالاً دچار افکار خودآیند منفی هستند و ممکن است به عنوان قلدر در محیط‌های اجتماعی خود عمل کنند. به عنوان مثال، پسرانی که در خانواده‌ای با الگوهای ارتباطی منفی رشد کرده‌اند، ممکن است احساس کنند که باید برای کسب قدرت و کنترل، از رفتار قلدری استفاده کنند. این افراد ممکن است در محیط‌های اجتماعی خود، قلدرانه عمل کنند و دوستان و همکلاسی‌هایشان را زیر فشار قرار دهند. همچنین، جو عاطفی منفی در خانواده می‌تواند باعث کاهش اعتماد به نفس و اعتماد به دیگران در نوجوانان شود و این ممکن است باعث افزایش افکار خودآیند منفی در آن‌ها شود. بنابراین، برای پیشگیری از رفتار قلدری در پسران نوجوان، لازم است که خانواده‌ها بر روی بهبود جو عاطفی خودتوجه کنند و الگوهای ارتباطی مثبت را تقویت کنند. به عنوان مثال، والدین باید به نیازها و احساسات فرزندانشان توجه کنند و آن‌ها را به‌طور فعال حمایت کنند. همچنین، آموزش مهارت‌های ارتباطی، مدیریت احساسات و حل تعارض به نوجوانان کمک می‌کند تا به برقراری روابط سالم با دیگران بپردازند و افکار خودآیند منفی را کنترل کنند. به همین دلیل، بهبود الگوهای ارتباطی خانواده و جو عاطفی خانواده، به عنوان راهکارهایی مهم در پیشگیری از رفتار قلدری در پسران نوجوان مورد توجه قرار می‌گیرند. اما متأسفانه پژوهش‌های کافی در این زمینه انجام نشده است، تنها در برخی از پژوهش‌ها همچون آیتک، اوکان و بابدور^۲ (۲۰۲۲) رابطه الگوهای ارتباطی خانواده و رفتار قلدری؛ یان، زی، جیانگ، لی، لین و دینگ^۳ (۲۰۲۲) نقش واسطه‌ای افکار خودآیند منفی در رابطه بین افسردگی و رفتار قلدری؛ آیتک و همکاران (۲۰۲۲) رابطه الگوهای ارتباطی خانواده و رفتار قلدری به صورت مستقیم و همچنین به صورت غیرمستقیم از طریق اعتیاد به اینترنت به تفکیک بررسی و تایید شده است. اما با توجه به بررسی‌های پژوهشگر، علیرغم اهمیت توجه به این موضوع در پژوهشی به بررسی همزمان گرایش به رفتار قلدری بر اساس جو عاطفی خانواده و الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی افکار خودآیند منفی به طور همزمان مبادرت نشده است.

۲- روش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ شیوه گردآوری داده‌ها در زمره تحقیقات توصیفی از نوع همبستگی و با طرح تحلیل مسیر^۴ می‌باشد. تحلیل مسیر یک تکنیک آماری است که از طریق آن می‌توان روابط علی بین متغیرهای مکنون را آزمایش و برازندگی مدل را بررسی کرد. جامعه آماری این پژوهش متشکل بود از کلیه نوجوانان مشغول به تحصیل در مقطع متوسطه دوم شهر همدان در نیمسال دوم سال تحصیلی ۱۴۰۱-۰۲ به تعداد --- نفر. به منظور برآورد حجم نمونه از فرمول پیشنهادی قاعده تباچنیک و فیدل^۵ (۲۰۰۷) استفاده شد. بر اساس فرمول پیشنهادی، حداقل حجم نمونه در مطالعات همبستگی از فرمول $m+50 < n < 15 > p < 5$ محاسبه شد. در این فرمول n حجم نمونه، p عدد ثابت که عددی بین ۵ تا ۱۵ است و m تعداد مولفه‌های متغیرهاست. بر اساس این قاعده تعداد افراد نمونه به این شرح است: $110 = (6 \times 10) + 50$ که در آن تعداد مولفه‌های متغیرها عدد ۶ (۲ گرایش به رفتار قلدری، ۱ جو عاطفی خانواده، ۲ الگوهای ارتباطی خانواده و ۱ افکار خودآیند منفی) و تعداد نمونه ۱۱۰ نفر بود. نمونه آماری با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شد. به این منظور، از بین کلیه مدارس پسرانه مقطع متوسطه دوم شهر همدان، ۵ مدرسه بصورت تصادفی انتخاب شد. سپس از بین هر کدام از این مدارس، ۳ کلاس مجدداً بصورت تصادفی و در مجموع ۱۵

1 Janssens, Myin-Germeys, Lafit, Achterhof, Hagemann & Hermans

2 Ayaç, Uçan & Baydur

3 Yan, Xie, Jiang, Li, Lin & Ding

4 path analysis

5 Tabachnic & Fidell

کلاس انتخاب شد. در مرحله آخر از هر کلاس ۱۰ نفر بصورت بعنوان نمونه آماری تصادفی انتخاب شد. بر این اساس ۱۵۰ پرسشنامه گردآوری شد که از این بین ۱۱۰ پرسشنامه کامل مورد تحلیل قرار گرفت. **ملاک ورود به پژوهش:** جنسیت مذکر، نوجوان در مقطع متوسطه دوم تحصیل کند، نوجوان زیر ۱۸ سال باشد، نوجوان انتخاب شده علاقه‌مند به شرکت در این پژوهش باشد. **معیار خروج از پژوهش:** وجود نقص در پاسخ به پرسشنامه‌ها، ابتلا به اختلال تشخیص داده شده روانپزشکی در فرد و افراد درجه یک فامیل و سابقه ترک تحصیل به مدت بیش از ۱ ترم تحصیلی. همچنین در این پژوهش به منظور جانبداری از حقوق آزمودنی‌ها و حفظ حریم خصوصی و انسانی آن‌ها، ملاحظات زیر رعایت شد: فرایند کار و مدت زمان لازم برای آن، بطور کامل برای آزمودنی‌ها توضیح داده شد، از آزمودنی‌ها برای حضور در پژوهش به صورت کتبی رضایت گرفته شد، به منظور رعایت حریم خصوصی افراد، در آزمون‌ها و ابزارهای سنجش و گزارش‌ها از ذکر نام آزمودنی‌ها اجتناب شد، آزمودنی‌ها آزاد خواهند بود، هر زمان که بخواهند از پژوهش خارج شوند، به شرکت کنندگان ابلاغ خواهد شد که نتایج در صورت تمایل برای آن‌ها تفسیر و توضیح داده شده و اینکه به افراد شرکت کننده اطلاع داده شد که مشارکت در تحقیق موجب هیچگونه بار مالی برای آنان نشود. داده‌های مورد نیاز نیز با استفاده از پرسشنامه‌های زیر گردآوری شد.

گرایش به رفتار قلدری: در این پژوهش به منظور غربالگری دانش‌آموزان از پرسشنامه رفتار قلدری اسپلاگ و هولت^۱ (۲۰۰۱) استفاده شد. پرسشنامه قلدری، توسط اسپلاگ و هولت در سال (۲۰۰۱) طراحی شده است. این مقیاس دارای ۱۸ گویه و سه مؤلفه می باشد که با یک مقیاس لیکرت پنج درجه‌ای (هرگز تا همیشه) و هر ماده دارای ارزشی بین ۱ تا ۵ است. این پرسشنامه سه مؤلفه قلدری را با سوالات ۱، ۲، ۸، ۹، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷ و ۱۸، زد و خورد را با سوالات ۳، ۱۰، ۱۱، ۱۲ و ۱۳ و قربانی را با سوالات ۴، ۵، ۶ و ۷ مورد سنجش قرار می دهد. در این پژوهش از ۲ مؤلفه قلدری و زد و خورد استفاده شده است. بر اساس پژوهش اسمری برده زرد، دولتشاهی و طاهری (۱۳۹۸) نقطه برش این پرسشنامه برای قلدری نمره معادل و یا بیشتر از ۲۷ در نظر گرفته شده است. اسپلاگ و هولت (۲۰۰۱) برای بررسی پایایی مقیاس مذکور محققان از آلفای کرونباخ استفاده کردند که این ضریب برای هر یک از زیرمقیاس های قلدری، زدو خورد و قربانی به ترتیب ۰,۷۹، ۰,۷۰ و ۰,۷۰ بود. در پژوهش چالمه (۱۳۹۲) روایی پرسشنامه توسط اساتید و متخصصان این حوزه تأیید شده است. در پژوهش چالمه (۱۳۹۲) پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ بالای ۰/۷۰ به دست آمده است.

جو عاطفی خانواده: پرسشنامه جو عاطفی خانواده را هیل برن^۲ (۱۹۶۴) به منظور سنجش میزان مهرورزی در تعاملات کودک والدین ساخت. این پرسشنامه ۱۶ سؤال دارد. در این پرسشنامه سؤال ها پنج گزینه‌ای است و آزمودنی برحسب احساس خود یکی از آنها را علامت می زند. نمره گذاری از ۱ تا ۵ متغیر است، به این صورت که به گزینه خیلی کم، نمره ۱، کم ۲، متوسط ۳، زیاد ۴ و خیلی زیاد ۵ تعلق می گیرد. در پژوهش صورت گرفته توسط کوتی، رجبی و سودانی (۱۳۸۶) به منظور تعیین روایی همزمان مقیاس فوق از پرسشنامه ملاک جو عاطفی خانواده هیل برن استفاده شد. در این مطالعه ضریب روایی پرسشنامه معادل ۰,۶۷، به دست آمد. همچنین در مطالعه انجام شده توسط عسگری، صفرزاده و قاسمی فرد (۱۳۹۰) به منظور بررسی همسانی درونی مقیاس جو عاطفی خانواده از روش های آلفای کرونباخ، تنصیف و گاتمن استفاده شد و به ترتیب مقادیری برابر ۰,۸۵، ۰,۷۷ و ۰,۷۷ به دست آمد که نشاندهنده پایایی قابل قبول این مقیاس است.

الگوهای ارتباطی خانواده: پرسشنامه الگوهای ارتباطی خانواده ریچی و فیتزپاتریک^۳ (۱۹۹۰) یک پرسشنامه خودسنجی است و میزان موافقت یا عدم موافقت پاسخ دهنده را با ۲۶ گویه که درباره وضعیت ارتباطات خانواده وی هستند در دامنه ۵ درجه‌ای مورد سؤال قرار می‌دهد. نمره ۵ معادل کاملاً موافقم و نمره ۱ معادل کاملاً مخالفم است. ۱۵ گویه اول مربوط به بعد جهت‌گیری گفت و شنود و ۱۱ گویه بعدی مربوط به جهت‌گیری همنوایی می‌باشند. هر آزمودنی دو نمره از این ابزار بدست می‌آورد. اندازه ضریب مایر - آلکین برابر با ۰/۸۵ بود که حاکی از کفایت نمونه‌گیری محتوایی ماتریس همبستگی اطلاعات

1 Spelage & Holt

2 Hilburn

3 Ritchie & Fitzpatrick

می‌باشد. ضریب آزمون کروییت بارتلت نیز برابر با $498/2319$ معنادار بود. در ایران کورش‌نیا و لطیفیان (۱۳۸۶) پایایی ابزار را به روش آلفای کرونباخ برای بعد گفت و شنود $0,87$ و برای بعد هم‌نوایی $0,81$ به دست آورده است. همچنین از طریق تحلیل عامل اکتشافی، ساختار دو عاملی جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی را مورد تأیید قرار داد. در مطالعه وی عامل جهت‌گیری گفت و شنود و عامل جهت‌گیری هم‌نوایی به ترتیب $24,91$ و $12,52$ درصد از واریانس کل آزمون را تبیین کرده است. علاوه بر این، در پژوهش وی ضریب همبستگی عامل جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی با نمره کل به ترتیب $0,75$ و $0,44$ گزارش شد.

افکار خودآیند منفی: پرسشنامه افکار خودآیند منفی کندال و هولون (۱۹۸۰) برای ارزیابی فراوانی اظهارات خودآیند منفی درباره خود ساخته شده است. این پرسشنامه ۳۰ سؤال دارد و براساس مقیاس لیکرت از ۱ (هرگز) تا ۵ (همیشه) نمره گذاری می‌شود. هرچه نمره فرد بیشتر باشد از افکار خودآیند منفی بالاتری برخوردار است. این پرسشنامه چهار جنبه از افکار خودآیند منفی یعنی سازگاری شخصی و تمایل به تغییر، خودپنداره منفی و انتظارات منفی، اعتماد به نفس پایین و ناامیدی را می‌سنجد. ضریب پایایی این پرسشنامه در جمعیت ایرانی و در پژوهش کاویانی، جواهری و بحیرایی (۱۳۸۴) با روش بازآزمایی $0,86$ و اعتبار آن با همبستگی نمرات این پرسشنامه با پرسشنامه افسردگی بک $0,68$ گزارش شده است.

۳- یافته‌ها

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول ۱، میانگین و انحراف معیار برای رفتار قلدری برابر با $(3/95 \pm 13/88)$ ، برای جو عاطفی خانواده برابر با $(12/62 \pm 49/85)$ ، برای افکار خودآیند منفی $(16 \pm 46/56)$ محاسبه شده است. در بین الگوهای ارتباطی خانواده، الگوی ارتباطی هم‌نوایی با میانگین و انحراف استاندارد $(17 \pm 44/36)$ دارای بیشترین میانگین و الگوی ارتباطی گفت و شنود با میانگین و انحراف استاندارد $(9 \pm 32/86)$ محاسبه شده است.

جدول ۱: آمار توصیفی نمرات متغیرهای پژوهش

متغیر	تعداد	کمترین	بیشترین	میانگین	انحراف استاندارد
رفتار قلدری	۱۱۰	۹	۲۶	۱۳,۸۸	۳,۹۵
زد و خورد	۱۱۰	۵	۱۸	۹,۰۹	۳,۴۸
جو عاطفی خانواده	۱۱۰	۲۸	۷۵	۴۹,۸۵	۱۲,۶۲
الگوی ارتباطی گفت و شنود	۱۱۰	۱۱	۵۱	۳۲,۸۶	۹,۶۲
الگوی ارتباطی هم‌نوایی	۱۱۰	۲۰	۸۰	۴۴,۳۶	۱۷,۸۲
افکار خودآیند منفی	۱۱۰	۳۰	۹۴	۴۶,۵۶	۱۶,۵۷

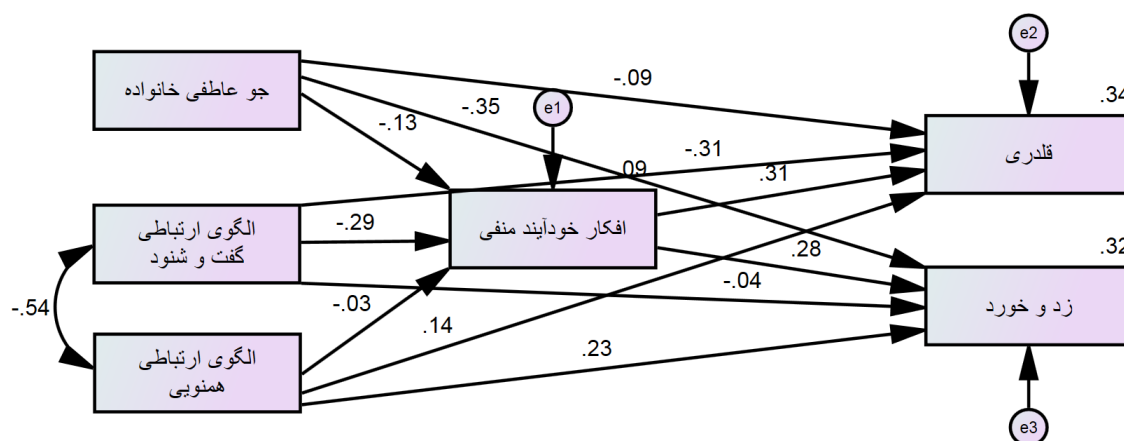
به منظور انجام آزمون تحلیل مسیر توسط نرم‌افزار AMOS ویرایش ۲۳، ابتدا اقدام به بررسی و تأیید پیش‌فرض‌های این آزمون شد. بر این اساس شناسایی نرمال بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف، نرمال بودن چندمتغیری داده‌ها با استفاده از فاصله ماهالانوبیس^۳ و آماره مردیا^۴ (۱۹۷۱)، پیش فرض وجود رابطه خطی بین نمرات متغیرهای وابسته، وجود همبستگی بین متغیرهای وابسته و پیش فرض عدم هم‌خطی چندگانه بین متغیرهای پیش بین انجام و تأیید شد. در نهایت به منظور تدوین مدل گرایش به رفتار قلدری بر اساس جو عاطفی خانواده و الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی افکار خودآیند منفی در بین پسران نوجوان از مدل زیر استفاده شد.

1 Hillon & Kendall

2 Kolmogorov-Smirnov test

3 Mahalanobis distance

4 Mardia

نمودار ۱: مدل مفروض گرایش به رفتار قلدری بر اساس جو عاطفی خانواده و الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی افکار خودآیند منفی در بین پسران نوجوان

در این مدل، جو عاطفی خانواده و الگوهای ارتباطی خانواده متغیرهای پیش‌بین، افکار خودآیند منفی متغیر میانجی و گرایش به رفتار قلدری متغیر ملاک است. برای بررسی نیکویی برازش مدل ارائه شده در جدول ۲ از برنامه برازاندن مدل استفاده شده است. علت استفاده از برنامه برازاندن مدل این است که این برنامه شاخص‌هایی را فراهم می‌کند که می‌توان با آن‌ها برازش کلی مدل با داده‌ها را اندازه گرفت. در واقع برازش کلی مدل مشخص می‌کند که مدل تا چه اندازه می‌تواند داده‌ها را به خوبی توضیح دهد. بر اساس پیشنهاد تامپسون^۱ شاخص‌های برازش شامل آزمون مجذور کای^۲ (CMIN)، شاخص برازش تطبیقی (CFI)^۳ و شاخص برازش نرم شده (NFI)^۴ مهمترین این شاخص‌ها در بررسی برازش مدل هستند (مایر، گامست و گارینو^۵، ۲۰۰۶).

جدول ۲: شاخص‌های برازش مدل

شاخص	مدل برآورد شده	مقدار قابل قبول	نتیجه
^۱ NPAR	۱۸	-	-
X ²	۷,۲۵۴	-	-
df	۳	-	-
X ² /df	۲,۴۱۸	کوچکتر از ۳	غیر قابل قبول
NFI	۰,۹۶۷	بزرگتر از ۰/۹	غیر قابل قبول
CFI	۰,۹۵۸	بزرگتر از ۰/۹	غیر قابل قبول
RMSEA	۰,۰۶۳	کوچکتر از ۰/۰۷	غیر قابل قبول

مجذور خی بر درجه آزادی در مدل برآورد شده ۲,۴۲ است که کمتر از ۳ بوده و قابل پذیرش است (کلاین، ۲۰۱۱). مقدار RMSEA در مدل مفروض برابر با ۰,۰۶ است که به معنای برازش قابل قبول می‌باشد ($0,06 > 0,07$). همچنین آماره NFI و CFI نیز باید بالاتر از ۰,۹ باشند که در اینجا به ترتیب این اعداد ۰,۹۷ و ۰,۹۶ آمده است که این شاخص‌ها هم قابل قبول

1 Thompson

2 The Chi Square Test (χ^2)

3 Comparative Fit Index (CFI)

4 Normed Fit Index (NFI)

5 Meyers, Gamst & Guarino

6 NPAR: Number of Distinct Parameters: تعهد پارامترها از لحاظ

هستند. در نهایت این اعداد نشان می‌دهند که مدل در نظر گرفته شده با مدل نظری تطبیق مناسبی داشته‌است. در ادامه به تحلیل ضرایب مدل و نتیجه‌گیری از فرضیات پرداخته شده‌است.

جدول ۳: خلاصه ضرایب مستقیم مدل

ضریب اثر سطح حدود استاندارد ۹۵ درصد			مسیر مستقیم	
استاندارد معنی‌داری	حد پایین	حد پایین	ضریب اثر	مسیر مستقیم
۰,۰۰۶	-۰,۵۰۱	-۰,۱۹۸	۰,۳۴۹**	زو خورد
۰,۲۹۸	-۰,۲۵۶	۰,۰۵۰	۰,۰۸۷	قلدری
۰,۸۴۶	-۰,۱۷۸	۰,۱۲۲	۰,۰۳۷	زو خورد
۰,۰۰۸	-۰,۴۵۴	-۰,۱۷۲	۰,۳۱۲**	قلدری
۰,۰۱۱	۰,۱۰۳	۰,۳۸۷	۰,۲۳۱*	زو خورد
۰,۲۰۶	-۰,۰۴۵	۰,۲۹۶	۰,۱۳۹	قلدری
۰,۰۰۴	۰,۱۸۴	۰,۴۴۶	۰,۲۸۵**	زو خورد
۰,۰۱۱	۰,۱۷۹	۰,۴۳۸	۰,۳۰۷*	قلدری
۰,۲۸۶	-۰,۳۵۵	۰,۰۴۸	۰,۱۲۵	افکار خودآیند منفی
۰,۰۱۷	-۰,۴۹۹	-۰,۱۱۵	۰,۲۹۵*	افکار خودآیند منفی
۰,۰۱۰	-۰,۱۹۷	۰,۲۱۴	۰,۰۲۷	افکار خودآیند منفی

** معنی‌داری در سطح ۹۹ درصد * معنی‌داری در سطح ۹۵ درصد

نتایج حاصل از برآورد مدل پژوهش نشان داد جو عاطفی خانواده به میزان $-۰,۳۵$ واحد در تبیین واریانس متغیر زد و خورد بصورت منفی ($p < ۰,۰۱$)، الگوی ارتباطی گفت و شنود به میزان $-۰,۳۱$ واحد در تبیین واریانس متغیر قلدری بصورت منفی ($p < ۰,۰۱$)، الگوی ارتباطی هم‌نوایی به میزان $۰,۲۳$ واحد در تبیین واریانس متغیر زد و خورد بصورت مثبت ($p < ۰,۰۵$)، افکار خودآیند منفی به میزان $۰,۲۹$ واحد در تبیین واریانس متغیر زد و خورد ($p < ۰,۰۱$) و به میزان $۰,۳۱$ واحد در تبیین واریانس متغیر قلدری بصورت مثبت ($p < ۰,۰۵$) و الگوی ارتباطی گفت و شنود در تبیین واریانس متغیر افکار خودآیند منفی بصورت منفی ($p < ۰,۰۵$) تاثیر دارد.

جدول ۴: خلاصه غیر مستقیم مدل

ضریب اثر سطح حدود استاندارد ۹۵ درصد			مسیر غیر مستقیم	
استاندارد معنی‌داری	حد پایین	حد پایین	ضریب اثر	مسیر غیر مستقیم
۰,۸۹۲	-۰,۰۵۸	۰,۰۶۶	۰,۰۰۸	قلدری
۰,۸۷۰	-۰,۰۶۰	۰,۰۵۸	۰,۰۰۸	زو خورد
۰,۱۸۷	-۰,۱۲۸	۰,۰۰۸	۰,۰۳۹	قلدری
۰,۱۸۷	-۰,۱۲۲	۰,۰۰۷	۰,۰۳۶	زو خورد
۰,۰۱۱	۰,۱۷۱	۰,۰۳۹	۰,۰۹۱**	قلدری
۰,۰۰۴	۰,۱۹۷	۰,۰۴۶	۰,۰۸۴**	زو خورد

** معنی‌داری در سطح ۹۹ درصد

نتایج حاصل از برآورد مدل پژوهش نشان داد الگوی ارتباطی هم‌نمایی بصورت غیر مستقیم و از طریق نقش میانجی افکار خودآیند منفی به میزان $0,09$ واحد بر قلدری ($p < 0,01$) و به میزان $0,08$ واحد بر زد و خورد ($p < 0,01$) بصورت مثبت تاثیر دارد.

۴- بحث و نتیجه‌گیری

اولین یافته حاصل از تحلیل مدل پژوهش نشان داد که جو عاطفی خانواده به میزان $0,35$ - واحد در تبیین واریانس متغیر زد و خورد بصورت منفی تاثیر داشته‌است. این یافته با نتایج حاصل از پژوهش‌های چن، وانگ و چن^۱ (۲۰۲۱)، مورال و اورجرو^۲ (۲۰۲۱)، بیرامی و علایی (۱۳۹۲)، میرزائی خرگوشکی و همایونی (۱۴۰۱) و بدیهیان و کهرآزنی (۱۴۰۱) همسویی دارد. چن و همکاران (۲۰۲۱) نشان دادند جو عاطفی خانواده به صورت غیرمستقیم و از طریق رابطه با همسالان و معلمان بر رفتار قلدری دانش‌آموزان تاثیر دارد. مورال و اورجرو (۲۰۲۱) نیز در تحقیق بر روی دانش‌آموزان اسپانیا نشان داد رابطه معناداری بین جو عاطفی خانواده و رفتار قلدری در نوجوانان وجود دارد. در ارتباط با تبیین یافته حاضر می‌توان گفت، از آنجا که خانواده اولین محیط اجتماعی است که کودک در آن قرار می‌گیرد، لذا بیش از محیط‌های اجتماعی دیگر بر رشد و تکامل کودک تاثیرگذار خواهد بود (معمدی و پورنصیری، ۱۳۹۳). در این مطالعه نشان داده شد که رفتار قلدری براساس جو عاطفی خانواده به صورت منفی قابل پیش‌بینی است. جو عاطفی مثبت در خانواده می‌تواند به عنوان یک عامل مهم در پیشگیری از رفتارهای قلدری در کودکان عمل کند. زیرا وجود یک فضای آرام و محبت‌آمیز در خانواده، احساس امنیت و اعتماد به نفس در کودکان را تقویت می‌کند و آن‌ها را از رفتارهای ناسالم و قلدری دور می‌کند. همچنین، ایجاد ارتباط موثر با کودکان، آموزش مهارت‌های ارتباطی و تحریک خلاقیت آن‌ها که در خانواده‌های با جو عاطفی مثبت وجود دارند نیز می‌تواند به کاهش رفتارهای قلدری کمک کند. هنگامی که والدین به کودکان خود بیشتر اهمیت دهند، به مشکلات و نیازهای‌شان گوش دهند، آموزش دهند که چگونه با دیگران به درستی برخورد کنند و فضای خانوادگی امن و پایداری ایجاد کنند، کودکان از نظر روانی در محیطی آرام و محبت‌آمیز رشد خواهند کرد و این امر مانع بروز رفتارهای قلدری در کودکان چنین خانواده‌هایی خواهد شد. همچنین در خانواده‌هایی که جو عاطفی حاکم بر آن مثبت است، والدین به خوبی می‌توانند به کودکان خود آموزش دهند که رفتار قلدری باعث آسیب رساندن به دیگران می‌شود و این رفتار در جامعه قابل قبول نیست و می‌تواند تبعات زیادی در پی داشته باشد. بنابراین در این خانواده‌ها بیشتر احتمال دارد که آموزش و تربیت فرزندان به گونه‌ای مناسب صورت گیرد و این تربیت صحیح می‌تواند مانع بروز رفتارهای قلدری در کودکان گردد.

دیگر یافته حاصل از تحلیل مدل پژوهش نشان داد که الگوی ارتباطی گفت و شنود به میزان $0,31$ - واحد در تبیین واریانس متغیر قلدری بصورت منفی تاثیر داشته‌است. این یافته نیز با نتایج حاصل از پژوهش‌های صورت‌گرفته توسط آیتک و همکاران (۲۰۲۲)، مجددی، بلقان آبادی، منصور، اکبرزاده و خدابخش (۱۴۰۰) و علیپور شاهین، بدری گرگری و نعمتی (۱۳۹۹) همسو و همخوان است. در ارتباط با تبیین یافته دیگر این پژوهش مبنی بر قابل پیش‌بینی بودن رفتارهای قلدری در پسران نوجوان براساس الگوی ارتباطی جهت‌گیری گفت و شنود می‌توان گفت که، در خانواده‌های با جهت‌گیری گفت‌وشنود، اعضای خانواده به راحتی می‌توانند در بحث‌ها و تعاملات شرکت کنند و نیازها و خواسته‌های خود را در محیط خانواده مطرح سازند. به‌طور کلی در این خانواده‌ها، اعضای خانواده از زندگی در کنار یکدیگر لذت می‌برند (رحیمی و خیر، ۱۳۹۶). بنابراین از آنجا که جهت‌گیری گفت‌وشنود به معنای ایجاد فضایی صمیمی و محبت‌آمیز در خانواده برای گفت‌وگو و صحبت کردن با یکدیگر است، می‌توان گفت که در این فضا، اعضای خانواده می‌توانند با یکدیگر درباره مشکلات و نیازهایشان صحبت کنند و به یکدیگر کمک کنند تا تعلق و ارزشمندی بیشتری در محیط خانواده خود احساس کنند. اگر کودکان در محیط خانواده خود احساس

1 Chen, Wang & Chen

2 Miral & Ovejero

رضایت و ارتباط بیشتری داشته باشند، احتمال آن که به رفتارهای قلدری روی آورند کمتر می‌شود. همچنین، ایجاد فضای گفت‌وگو در خانواده و آموزش مهارت‌های ارتباطی به کودکان کمک می‌کند که به درستی با دیگران برخورد کنند و در ارتباطات اجتماعی خود موفق باشند. به طور خاص، یک خانواده با جهت‌گیری گفت و شنود می‌تواند با تشویق به صحبت کردن با یکدیگر و به اشتراک گذاری تجربیات، احساسات و نیازهای خود، به کاهش رفتارهای قلدری در کودکان کمک کند. همچنین نتایج حاصل از تحلیل مدل پژوهش نشان داد که الگوی ارتباطی هم‌نواپی به میزان ۰,۲۳ واحد در تبیین واریانس متغیر زد و خورد بصورت مثبت بصورت منفی تاثیر داشته‌است. این یافته نیز توسط پژوهش‌های چن، جیانگ، لی، گنگ و دو (۲۰۲۲)، فلاحی، نریمانی و عطادخت (۱۴۰۱)، فیروزبخت، نقش و قاسم زاده (۱۴۰۱) و اصغری شریبانی و بشرپور (۱۳۹۷) تایید می‌شود. چن و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعات خود بر روی دانش آموزان چینی نشان داد انسجام خانواده در مشارکت به رفتار قلدری در دانش آموزان نقش معناداری دارد. خانواده‌های با جهت‌گیری هم‌نواپی، به اعضای خانواده فشار می‌آورد تا نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید یکسانی داشته باشند. این خانواده‌ها ساختاری سنتی دارند و فرزندان باید از بزرگسالان و والدین خود اطاعت کنند (فیتزپاتریک، ۲۰۰۴). هنگامی که نوجوان در محیط خانواده خود نتواند بر اساس خواسته‌ها و عقاید خود عمل کند و از طرف والدین خود برای اطاعت و فرمانبرداری تحت فشار قرار گیرد، نیازها و خواسته‌های سرکوب شده وی ممکن است سبب شود که نوجوان خارج از محیط خانواده، دست به رفتارهای قلدری بزند و برای جبران حس حقارت، تلاش کند با زورگویی و غلبه بر دیگران احساس رضایت‌مندی کسب کند. همچنین نوجوانی دوره بسیار حساسی برای رشد و تکامل انسان است، لذا سلطه و تسلط بر نوجوانان و تحت فشار قرار دادن آن‌ها برای اطاعت محض از والدین می‌تواند منجر به کاهش اعتماد به نفس و احساس ارزشمندی در آنان که به دنبال کسب هویتی مستقل هستند، گردد. در چنین شرایطی نوجوانان ممکن است برای نشان دادن قدرت و برتری خود تلاش کنند تا دست به رفتارهای قلدری بزنند تا بتوانند از این طریق ناراحتی و عواطف ناخوشایند خود را کاهش دهند. بنابراین جهت‌گیری هم‌نواپی در خانواده سبب می‌شود که فرزندان یاد بگیرند قدرت و کنترل به معنای برتری و موفقیت است و از آنجا که نوجوان در محیط خانواده فرصت نشان‌دادن چنین قدرتی را ندارد به دنبال تقویت قدرت و کنترل بر دیگران باشد و دست به رفتارهای قلدری بزند.

دیگر یافته پژوهش نشان داد که افکار خودآیند منفی به میزان ۰,۲۹ واحد در تبیین واریانس متغیر زد و خورد و به میزان ۰,۳۱ واحد در تبیین واریانس متغیر قلدری بصورت مثبت بصورت منفی تاثیر داشته‌است. این یافته نیز توسط پژوهش یان و همکاران (۲۰۲۲) مورد تایید قرار می‌گیرد. یان و همکاران (۲۰۲۲) در بررسی‌های خود بر روی دانش آموزان چینی نقش واسطه‌ای افکار خودآیند منفی در رابطه بین افسردگی و رفتار قلدری را تایید کرد. افکار خودآیند منفی بر نحوه تفسیر فرد از موقعیت‌ها تاثیر منفی برجای می‌گذارد و سبب می‌شود که فرد به دنبال استراتژی‌های مقابله‌ای ناسازگار برای کاهش احساسات ناخوشایند خود باشد (باتمز، یونچر و کوچیک، ۲۰۱۵). افراد با افکار خودآیند منفی ممکن است به دلیل نارضایتی از خود، به دنبال اثبات برتری شخصیتی خود به دیگران باشند. این نوع رفتارها اغلب با رفتارهای قلدری هم‌راستا هستند. نوجوانانی که افکار خودآیند منفی زیادی دارند، ناامیدی و نارضایتی بسیار زیادی نسبت به خودشان احساس می‌کنند. در چنین شرایطی نوجوانان ممکن است سعی کنند با تحت کنترل گرفتن دیگران و فشار وارد کردن به آن‌ها افکار خودآیند منفی را از خود دور کنند. بنابراین بروز افکار خودآیند منفی در ذهن افراد سبب تحریف واقعیت خواهد شد و به مرور خشم، غم، ناامیدی، نفرت و افسردگی در آن‌ها ایجاد خواهد کرد، که این امر در درازمدت می‌تواند با تاثیراتی که بر خلق و خوی فرد ایجاد می‌کند منجر به بروز رفتارهای قلدری در وی گردد.

در نهایت نتایج حاصل از برآورد مدل پژوهش نشان داد الگوی ارتباطی هم‌نواپی بصورت غیر مستقیم و از طریق نقش میانجی افکار خودآیند منفی به میزان ۰,۰۹- واحد بر قلدری و به میزان ۰,۰۸- واحد بر زد و خورد بصورت منفی تاثیر دارد. در

1 Chen, Jiang, Li, Gong & Du

2 Batmaz, Yuncu & Kocbiyik

خانواده‌های سالم، اعضای آن این فرصت را خواهند داشت تا درباره مسائل و موضوعات مختلف صحبت کنند و به هنگام مشکلات از یکدیگر راهنمایی و کمک دریافت کنند. در واقع در این خانواده‌ها ارتباطات مثبت میان اعضا وجود دارد (گلاردینگ؛ ترجمه بهاری، ۱۴۰۱). بنابراین از آنجا که ارتباط در خانواده اهمیت بسیار زیادی دارد و می‌تواند شرایط لازم برای مطرح ساختن نیازها، خواسته‌ها و علائق اعضای خانواده را فراهم سازد، می‌توان گفت که جهت‌گیری گفت‌و شنود و عدم اجبار فرزندان برای همنوایی با خانواده و همچنین جو عاطفی مثبت در خانواده، سبب خواهد شد تا فرزندان بتوانند به راحتی تفاوت‌های خود را در محیط خانواده آشکار کنند و احساسات خود را بروز دهند. این امر شرایطی را فراهم خواهد ساخت تا رویدادهای چالش‌برانگیز زندگی با کمک همه اعضای خانواده پشت سر گذاشته شوند و در این مسیر فشار روانی کمتری بر هر یک از اعضا وارد شود. از این رو صمیمیت و نزدیکی که میان اعضای خانواده ایجاد می‌شود، به‌عنوان مانعی در برابر بروز افکار خودآیند منفی در ذهن نوجوان عمل خواهد کرد. در مقابل نوجوانانی که در چنین محیط‌های خانوادگی رشد نمی‌کنند و همواره تحت فشار خانواده برای همنوا شدن با عقاید و خواسته‌های والدین قرار می‌گیرند و نمی‌توانند درباره نیازهای خود صحبت کنند، همواره به نشخوار فکری درباره آنچه که دوست دارند انجام دهند می‌پردازند. این امر منجر به بروز افکار خودآیند منفی در آنان خواهد شد و سبب می‌شود که نوجوان به دلیل اینکه نمی‌تواند از راه درست و منطقی عقاید خود را در خانواده مطرح کند، به هر راهی دست بزند تا تسلط و برتری خود را به دیگران ثابت کند. بنابراین می‌توان گفت که فقدان جهت‌گیری گفت‌و شنود از طریق بروز افکار خودآیند منفی در ذهن نوجوانان سبب خواهد شد تا آن‌ها به دلیل محرومیت، ناکامی و فقدان محبت در محیط خانواده، دست به رفتارهای پر خاشگرانه و قلدری بزنند تا بتوانند قدرت و برتری خود را از این طریق اثبات کنند.

منابع

- اسمری برده زرد، ی.، دولتشاهی، ب. و طاهری، ا. (۱۳۹۸). بررسی شیوع قلدری و ارتباط آن با مهارت‌های اجتماعی-هیجانی، مهارت حل مسئله و افسردگی در دانش‌آموزان متوسطه اول. نشریه علمی آموزش و ارزشیابی، ۱۲(۴۸)، ۳۲-۱۳.
- اصغری شریبانی، ع. و بشرپور، س. (۱۳۹۷). نقش میانجی همدلی در رابطه بین کارکردهای خانواده و قلدری در دانش‌آموزان. *روانشناسی خانواده*، ۵(۲)، ۲۶-۱۵.
- بدیهیان، ز. و کهرزائی، ف. (۱۴۰۱). *رابطه جو عاطفی خانواده با قلدری و اختلالات رفتاری دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه اول*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
- بیرامی، م. و علایی، پ. (۱۳۹۲). قلدری در مدارس راهنمایی دخترانه: نقش شیوه‌های فرزند پروری و ادراک از محیط عاطفی خانواده. *روانشناسی مدرسه*، ۲(۳) (پیاپی ۷)، ۵۶-۳۷.
- چالمه، ر. (۱۳۹۲). کفایت روانسنجی مقیاس قلدری ایلی نوین در دانش‌آموزان ایرانی: بررسی روایی، پایایی و ساختار عاملی. *فصلنامه روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی*، ۳(۱۱)، ۵۲-۳۹.
- رحیمی، م. و خیر، م. (۱۳۹۶). رابطه الگوهای ارتباطی خانواده و کیفیت زندگی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر شیراز. *پژوهش‌نامه مبانی تعلیم و تربیت تابستان*، ۱۰(۱)، ۲۶-۵.
- عسگری، پ.، صفرزاده، س. و قاسمی فرد، م. (۱۳۹۰). رابطه «جو عاطفی خانواده و جهت‌گیری مذهبی» با «گرایش به اعتیاد». *مطالعات اسلام و روانشناسی*، ۵(۸)، ۲۶-۷.
- علیپور شاهین، ا.، بدری گرگری، ر. و نعمتی، ش. (۱۳۹۹). نقش ذهن آگاهی، مهارت‌های تنظیم هیجان و ادراک از محیط عاطفی خانواده در پیش‌بینی قلدری سایبری دانش‌آموزان متوسطه تبریز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

- فلاحی، و.، نیمانی، م. و عطادخت، ا. (۱۴۰۱). الگوی روابط ساختاری قلدری سایبری براساس انسجام خانواده، کفایت اجتماعی و باورهای غیرمنطقی با نقش میانجی دشواری در تنظیم هیجان. پایان نامه دکتری تخصصی، دانشگاه محقق اردبیلی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
- فیروزبخت، ف.، نقش، ز. و قاسم زاده، س. (۱۴۰۱). بررسی نقش واسطه ای بی تفاوتی اخلاقی در رابطه بین عملکرد خانواده و قلدری در دانش آموزان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی
- کاویانی، ح.، جواهری، ف. و بحیرایی، ه. (۱۳۸۴). اثربخشی شناخت درمانی مبتنی بر ذهن آگاهی در کاهش افکار خودآیند منفی، نگرش های ناکارآمد، افسردگی و اضطراب: پیگیری ۶۰ روزه. فصلنامه تازه های علوم روانشناختی، ۷ (۱)، ۴۹-۵۹.
- کوتی، ف.، رجبی، غ. ر. و سودانی، م. (۱۳۸۶). رابطه جو عاطفی خانواده و حمایت اجتماعی با سلامت عمومی در دانش آموزان دختر پایه اول مقطع متوسطه شهر اهواز. یافته های نو در روان شناسی (روان شناسی اجتماعی)، ۲ (۵)، ۴-۱۸.
- کوروش نیا، م. و لطیفیان، م. (۱۳۸۶). بررسی روایی و پایایی ابزار تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطی خانواده. فصلنامه خانواده پژوهی، ۳ (۱۲)، ۸۷۵-۸۵۵.
- گلاردینگ، س. (۱۴۰۱). خانواده درمانی: تاریخچه، نظریه، کاربرد. ترجمه فرشاد بهاری. چاپ پنجم، نشر تزکیه.
- مجدی، ف.، بلقان آبادی، م.، منصور، ا.، اکبرزاده، م.، و خدابخش، م. ر. (۱۴۰۰). نقش میانجی نشخوار خشم در رابطه کارکردهای خانواده با قلدری سایبری نوجوانان. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، ۶۴ (۲)، ۲۷۶۶-۲۷۷۷.
- معتمدی، ع. و پور نصیری، ز. (۱۳۹۳). رابطه انواع جوهای عاطفی خانواده با عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. کنگره سراسری آسیب شناسی خانواده در ایران.
- میرزائی خرگوشکی، ف. و همایونی، ع. ر. (۱۴۰۱). رابطه بین ذهن آگاهی و ایمنی هیجانی در خانواده با قلدری سایبری در نوجوانان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه محدث نوری، دانشکده اقتصاد و علوم اداری.
- Aytaç, O., Uçan, G., & Baydur, H. (2022). Effect of Family Communication Patterns and Peer Relationships on Cyber Victimization and Bullying: Mediating Effect of Internet Addiction. *Bağımlılık Dergisi*, (23), 440-451.
- Batmaz, S., Yuncu, O., & Kocbiyik, S. (2015). Assessing Negative Automatic Thoughts: Psychometric Properties of the Turkish Version of the Cognition Checklist. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, 9 (1), 148-153.
- Bevan, J., Urbanovich, T., & Vahid, M. (2019) Family Communication Patterns, Received Social Support, and Perceived Quality of Care in the Family Caregiving Context. *Western Journal of Communication*, 85(1), 83-103
- Chen, J., Wang, S., & Chen, Y. (2021). Family Atmosphere, Social Relationships with Peers and Teachers at School, and School Bullying Victimization Among Third Grade Students in Elementary Schools in Taiwan. *School Mental Health*, (2), 1-12
- Chen, X., Jiang, J., Li, Z., Gong, Y., & Du, J. (2022). Influence of family cohesion on Chinese adolescents' engagement in school bullying: A moderated mediation model. *Personality and Social Psychology*, (13), 33-89.
- Compton, J., & Craig, E. (2019). Family Communication Patterns, Inoculation Theory, and Adolescent Substance-Abuse Prevention: Harnessing Post-Inoculation Talk and Family Communication Environments to Spread Positive Influence. *journal of family theory and review*, 11 (2), 277-288.
- Espelage, D. L., & Holt, M. (2001). Bullying and victimization during early adolescence: Peer influences and psychosocial correlates. *Journal of Emotional Abuse*, 2, 123-142.
- Fitzpatrick, M. A. (2004). The family communication patterns theory: Observations on its development and application. *The Journal of Family Communication*, 4, 167-179.

- Guzman-Holst, C., & Bowes, L. (2021). *Bullying and internalizing symptoms*. In P. K. Smith & J. O. Norman (Eds.), *The Wiley Blackwell handbook of bullying: A comprehensive and international review of research and intervention* (pp. 561–579). Wiley Blackwell.
- Hillburn, J. M. (1964). Effect of adolescence on the serum growth hormone response to hypoglycemia. *J Pediatr*, 77(3), 465–467.
- Hollon, S. D., & Kendall, P. (1980). Development of an automatic thoughts Questionnaire. *Cognitive Therapy and Research*, 4, 383-395.
- Hurst, J. L., Widman, L., Maheux, A. J., Evans-Paulson, R., Brasileiro, J., & Lipsey, N. (2022). Parent–child communication and adolescent sexual decision making: An application of family communication patterns theory. *Journal of Family Psychology*, 36(3), 449–457
- Imuta, K., Song, S., Henry, J. D., Ruffman, T., Peterson, C., & Slaughter, V. (2022). A meta-analytic review on the social–emotional intelligence correlates of the six bullying roles: Bullies, followers, victims, bully-victims, defenders, and outsiders. *Psychological Bulletin*, 148(3-4), 199–226
- Irfan, S., & Zulkefly, N. S. (2021). Parent-peer attachment, negative automatic thoughts and psychological problems among pakistani adolescents: A moderated mediation model. *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*. Advance online publication
- Janssens, J. J., Myin-Germeys, I., Lafit, G., Achterhof, R., Hagemann, N., Hermans, K. S. F. M., Hiekkaranta, A. P., Lecei, A., & Kirtley, O. J. (2022). Lifetime and current self-harm thoughts and behaviors and their relationship to parent and peer attachment. *Crisis: The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention*. Advance online publication
- Jungert, T., Karataş, P., Iotti, N. O., & Perrin, S. (2021). Direct bullying and cyberbullying: Experimental study of bystanders' motivation to defend victims and the role of anxiety and identification with the bully. *Frontiers in Psychology*, 11, Article 616572
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York :The Guilford Press.
- Li, Z., Sturge-Apple, M. L., & Davies, P. T. (2021). Family context in association with the development of child sensory processing sensitivity. *Developmental Psychology*, 57(12), 2165–2178.
- Lindner, C., Kotta, I., Marschalko, E. E., Szabo, K., Kalcza-Janosi, K., & Retelsdorf, J. (2022). Increased Risk Perception, Distress Intolerance and Health Anxiety in Stricter Lockdowns: Self-Control as a Key Protective Factor in Early Response to the COVID-19 Pandemic. *International journal of environmental research and public health*, 19(9), 5098.
- Meyers, L. S., Gamst, G., & Guarino, A. J. (2006). *Applied Multivariate Research: Design and Interpretation*. London: Sage.
- Mohammad Saad, F., M. EL-Dakhakhny, A. F., & Mahmoud, S. (2018). Relation between Child Labour and Aggressive Behavior among School Age Children. *Egyptian Journal of Health Care*, 9(3), 27-42
- Moral, M., & Ovejero, A. (2021). Adolescents' Attitudes to Bullying and its Relationship to Perceived Family Social Atmosphere. *Psicothema*, 33 (4), 579-586.
- Oloye, H. T., & Flouri, E. (2021). The role of the indoor home environment in children's self-regulation. *Children and Youth Services Review*, 121, Article 105761
- Palmer, A. R., Foster, R. A., Distefano, R., & Masten, A. S. (2022). Emotional reactivity and parenting in families experiencing homelessness. *Journal of Family Psychology*, 36(4), 636–641

- Ritchie, L. D., & Fitzpatrick, M. A. (1990). Family communication patterns: Measuring intrapersonal perceptions of interpersonal relationships. *Communication Research*, 17 (4), 523-544.
- Tabachnic, B.G., & Fidell, L.S. (2007) *using multivariate statistics* (5th edn), Boston: Pearson Education.
- Updegraff, K. A., & Perez-Brena, N. J. (2023). *Studying families as systems in adolescence and early adulthood*. In L. J. Crockett, G. Carlo, & J. E. Schulenberg (Eds.), *APA handbook of adolescent and young adult development* (pp. 177–192). American Psychological Association.
- Watts, J., & Hovick, S. R. (2021). The influence of family communication patterns and identity frames on perceived collective psychological ownership and intentions to share health information. *Health Communication. Advance online publication*
- Yan, R., Xie, R., Jiang, M., Li, J., Lin, X., & Ding, W. (2022). Longitudinal Relationship Between Bullying Victimization and Depression Among Left-Behind Children: Roles of Negative Thoughts and Self-Compassion. *Frontiers in psychology*, (13), 634-852.
- Zhao, L., & Zhao, W. (2022). Impacts of family environment on adolescents' academic achievement: The role of peer interaction quality and educational expectation gap. *Frontiers in psychology*, (13), 911-959